

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 5 - Number: 18, p. 125-130, Winter 2021

“Manzûme-i Ferâ’iz” Adlı Eserde Geçen Akrabalık Adları Üzerine Bir Değerlendirme*

An Evaluation on the Names of Kinship in the Work Manzûme-i Ferâ’iz

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.972848>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
17.07.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
11.12.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2021

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Osman Türk
Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü,
osmanturkgau@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-9379-6225>

Dr. Fatma Koç
Araştırmacı,

fatma_koc_1991@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-2736-5459>

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

Tarihi Doğu Türkçesi ile Tarihi Batı Türkçesi özelliklerine karışık olarak yer veren bu tür eserler, Türkoloji dilinde genellikle karışık dilli olarak yerini almıştır. Oğuzcanın gelişim seyrine bakıldığında Doğu Türkçesi özelliklerine sahip olan karışık dilli eserlerin bazı önemli ses ve şekil bilgisi özellikleri bakımından benzer özellikler barındırmadıkları görülür. Karahanlı Türkçesi ve Doğu Türkçesi arasında belirgin bir bağ bulunmaktadır fakat Karahanlı Türkçesi ile Batı Türkçesi arasında bu bağ görülmez. Oğuzcanın gelişiminde karışık dilli eserlerin önemli bir yeri vardır. Türk dilinde önemli bir yere sahip olan Manzûme-i Ferâ’iz karışık dilli eserlerden biridir. Miras konusunu içeren bu eserde, Arapça ve Farsça sözcükler oldukça fazladır. Eser 15. yüzyılın başlarında Muhammed bin Abbas tarafından telif edilmiştir. Manzum şekilde yazılan eserde mirasın nasıl dağıtılacağı, kimlere nasıl paylaşılacağı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Miras konusunun İslam hukuku ile ilişkili olması ve ahiret hayatını doğrudan ilgilendirmesi bu eseri cazip kılmıştır. Dil özellikleri bakımından Arapça ve Farsça ağırlıklı kelimelerin kullanıldığı bir eserdir. Miras konusu akrabalık terimleriyle de oldukça alâkalıdır. Çalışmada “Manzûme-i Ferâ’iz” adlı eserde geçen akrabalık adları tarama yöntemiyle tespit edilmiştir. Söz konusu akrabalık adları eserin sözlük bölümündeki anlamlarıyla birlikte açıklanmıştır. Ayrıca sözcükler etimolojik açıdan da değerlendirilmiştir. Daha sonra tespit edilen akrabalık adlarının sayısal verileri sonuç bölümünde ifade edilmiş ve elde edilen bulgulara dayanılarak belirli çıkarımlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karışık Dilli Eserler, Muhammed bin Abbas, Manzûme-i Ferâ’iz, Söz Varlığı, Akrabalık Adları

Abstract

This type of works, which include the features of Historical Eastern Turkish and Historical Western Turkish, it has generally taken its place in the language of Turcology as a mixed language. When we look at the developmental course of Oghuz language, it is seen that mixed language works with Eastern Turkish features do not have similar features in terms of some important phonetic and morphological features. There is a clear link between Karakhanid Turkish and Eastern Turkish, but this link is not seen between Karakhanid Turkish and Western Turkish. Mixed language works have an important place in the development of Oghuz language. Manzûme-i Ferâ’iz, which has an important place in the Turkish language, is one of the works in mixed languages. Manzûme-i Ferâ’iz is one of the works with mixed languages. In this work which includes the subject on inheritance Arabic and Persian words are quite abundant. The work was copyrighted by Mohammed bin Abbas in the early 15th century. In the work written in verse it is explained in detail how the inheritance will be distributed and how it will be distributed to whom. The fact that the subject of inheritance is related to Islamic law and is directly related to the here after has made this work attractive. It is a work in which Arabic and Persian words are used in terms of language features. The subject of inheritance is also very related to the terms of kinship. In the study kinship names in the work named “Manzûme-i Ferâ’iz” were determined by scanning method. The aforementioned kinship names are explained together with their meanings in the dictionary section of the work. In addition the words were evaluated in terms of etymology. Then the numerical data of the determined kinship names were expressed in the conclusion section and certain inferences were reached based on the findings.

Keywords: Mixed Language Works, Muhammed bin Abbas, Manzûme-i Ferâ’iz, Vocabulary, Kinship Names

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Türk, O. ve Koç, F. (2021). “Manzûme-i Ferâ’iz” Adlı Eserde Geçen Akrabalık Adları Üzerine Bir Değerlendirme. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(18), 125-130.

GİRİŞ

Dil ile toplum arasındaki ilişkiyi gösteren örneklerden birisi de söz varlığı içerisinde yer alan kelime, kelime grupları, atasözü ve deyimler yer almaktadır. Toplumların hafızasında yer alan ortak hazine nesilden nesile aktarılarak o toplumun düşünce yapısını hakkında bilgi sunmaktadır (Türk, 2021: 137).

Türkçe Sözlük'te akraba kelimesi, "1. Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler, 2. Oluşma yönünden aynı kaynağa dayanan şeyler, 3. *meç*. Biri, diğerinin doğurduğu sonuç veya olgular olarak ifade edilir (TDK, 2011: 72). Türk dili akrabalık bildiren kelimeler bakımından zengin dillerden biridir. Her toplum yaşayış tarzlarını diline farklı şekillerde yansıtırlar. Bir toplumdaki yaşayış, o toplumdaki kültür hareketleri başka toplumlarla ilişkileri hakkında ve söz varlığı bakımından bilgi alınabilir (Aksan, 2007: 139). İnsanoğlunun ürettiği tüm nesnelere maddi kültürü oluştururken; örf, adet, din, inançlar ve tutumlar manevi kültürün oluşturmaktadır (Köknel, 1981: 18). Hem kan hem de evlilik yoluyla çeşitli şekillerde inşaların birbirine yakın olması duruma akrabalık kavramı kullanılır (Yavuz, 2013: 71). Akrabalık sistemleri dillerin evrensel özelliğidir, akrabalık ilişkileri sosyal anlamda önemlidir (Ersoy, 2011: 87). Akrabalık adları, insan ilişkilerinin birbirlerine olan konumlarının adlandırılmasıdır. Türk dilinin ilk yazılı belgelerinden itibaren akrabalık adları kullanılmış ve oldukça da ilgi çekici olmuştur. Türk dilinin ilk yazılı kaynakları olan Köktürk yazıtlarından beri, akrabalık adlarıyla ilgili çeşitli eserlerde pek çok kelimeyi tespit edebiliyoruz (Gömeç, 2002: 134). Bir dilin içinde yer alan akrabalık adları o dile ait kültürel değerleri göstermesi bakımından önemlidir (Gül, 2016: 210). Türk geleneklerinin önemli bir parçası olarak da karşımıza çıkmaktadır. Türk kültüründe büyüklere adlarıyla hitap etmek ve adları hanım, bey gibi bir unvanla veya amca, teyze gibi bir akrabalık adıyla kullanmak gelenektir (Karahan, 2009: 17-24). Akrabalık adlarının bir dilin anlatım yolları, dili konuşan ulusun dünya görüşü bakımından ilgi çekici öğeleri olduğu belirterek, akrabalık adlarının diller arası akrabalığı tespit etmede ölçüt olarak kullanabileceğini ifade etmiştir (Aksan, 1978: 97). Akrabalık sosyokültürel yapının ehemmiyetli bir parçası olmakla beraber toplumu ayakta tutan bir bağdır aynı zamanda. Akrabalık ile ilgili sözcükler dilin temel söz varlığı içerisinde yer alır (Koç, 2020: 267). Türklerin gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı olmaları Türkçenin söz varlığına doğal olarak yansımıştır. Türkçe akrabalık adları açısından oldukça zengin bir dil olup leksikolojik bağlamda da bu adlandırmaları kendi içerisinde çokça barındıran bir dildir. Akrabalık adları konusu Türkologların ilgisini çekmiş ve akrabalık adlarının tespiti, nasıl bir sistematiğe yapıldığı; yapılan adlandırmaların fonetik, morfolojik, etimolojik ve anlamsal yönleri Türkoloji çalışmalarına konu olmuştur (Telli, 2020: 141). Akrabalık adları açısından en önemli husus hiç şüphesiz toplumsal hayatın akrabalık bağlarına zarar vermeden sürdürülebilmesidir. Çünkü toplumsal hayatın devamı akrabalık adlarının yara almadan varlığını devam ettirmesini sağlayacaktır. Lakin toplum bireyselleştikçe zarar gören akrabalık ve akrabalık adları olacaktır (Bulut, 2018: 456).

Miras, bir kişinin ölümünden sonra yakınlarına kalan mal veya mülk varlığı şeklinde tanımlanabilir. *Manzûme-i Ferâ'iz*, XV. yüzyılın başlarında Muhammed bin Abbas tarafından telif edilmiş, mirasın adil bir şekilde nasıl paylaşılacağını ayrıntılarıyla izah eden Türkçe manzum bir ferâ'iz şerhidir (Ayaz, 2016: 17). *Manzûme-i Ferâ'iz* miras konusunu tam anlamıyla ele alan bir eserdir. Manzum olarak klasik yazım usulü ile besmele, hamdele ve salvele eserin adı belirtilmemiş, manzum olarak yazılması ve konusu dikkate alınarak *Manzûme-i Ferâ'iz* olarak adlandırılmıştır (Ayaz, 2016: 23). *Manzûme-i Ferâ'iz*, karışık dilli eserler içerisinde değerlendirilebilmektedir. Ancak bu noktada dilciler arasında farklı görüşler olabilmektedir. Karışık dilli eserlerin sayısı metinlerin varlığı ve günümüze ulaşabilme durumuna göre değişebilmektedir (Koç, 2020: 56). Eserde Arapça ve Farsça sözcükler oldukça fazladır. Hem Doğu Türkçesinin hem de Batı Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini bir arada bulandıran eserlere "karışık dilli eser" denmektedir. Eser, mirası konu edinmekle birlikte kısmen de olsa karışık dillilik özelliğini taşımaktadır.

Çalışmada Eyüp Sertaç Ayaz'ın yayımlanmış olduğu *Manzûme-i Ferâ'iz* adlı eser esas alınmış olup bu eserin içerisinde yer alan akrabalık adları incelenmiştir. Eserin sözlük bölümündeki akrabalık adları tek tek taranmıştır. Tespit edilen akrabalık adları sözlük bölümüne göre anlamlandırılmış ve akrabalık adları köken bakımından değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, miras konusunu ele alan ve aynı zamanda karışık dilli olarak da addedilen bir eserde, akrabalık adlarının miras konusuna göre nasıl geçtiğini ve köken olarak metinde nasıl yer aldığı ortaya koymaktır.

BULGULAR

1. aḥvâl: (Ar.) dayılar, annenin erkek kardeşleri. s. 219
2. aḥvât: (Ar.) kız kardeşler. s. 220
3. aḥyâf: (Ar.) süt kardeşler. s. 220
4. aḥrân: (Ar.) yaşıt, yaşça denk olanlar. s. 220
5. aḥreb: (Ar.) en yakın kimseler. S.220
6. aḥrîbâ: (Ar.) akraba. s. 220
7. ‘allât: (Ar.) yalnız babaları bir olan (erkek ve kız) kardeşler. s. 221
8. ‘amm: (Ar.) amca, babanın erkek kardeşi. s. 222
9. ‘ammât: (Ar.) halalar. s. 223
10. ‘ammetyñ: (Ar.) iki hala. s. 223
11. ‘amû: (Ar.) amca. s. 223
12. ‘amûmet: (Ar.) amca olma, amcalık. S.223
13. ana: (T.) anne. s. 223
14. analu atalu: (T.) anası babası olan. s. 224
15. ana’na: (T.) annenin annesi. s. 224
16. ‘aşabe: (Ar.) baba tarafından akraba olanlar, akraba; tek başına vâris olduğu zaman terekenin tamamını veya farz sahiplerinden (mirasta belirli hissesi olan kişiler) sonra kalanı alan her mirasçı. s. 225
17. ata’na: (T.) baba anne. s. 226
18. a’yân: (Ar.) ana baba bir olan (erkek ve kız) kardeşler. s. 227
19. benîn: (Ar.) oğullar. s. 229
20. benû: (Ar.) oğullar. s. 229
21. buṭûn: (Ar.) nesiller, soylar. s. 237
22. ced: (Ar.) ata, dede. s. 238
23. cedd: (Ar.) ata, dede. s. 238
24. ceddât: (Ar.) babaanneler. S. 238
25. cedde: (Ar.) babaanne. s. 238
26. dede: (T.) dede, ata. s. 242
27. eb: (Ar.) baba, ata. s. 245
28. ebe: (T.) ata, baba, anne, nine. s. 245
29. ebeveyn: (Ar.) ana baba. s. 245
30. ecdâd: (Ar.) atalar, büyükler, dedeler. s. 246
31. erḥâm: (Ar.) hısımlar, akrabalar. s. 247
32. evlâd: (Ar.) çocuklar, nesil, soy. s. 248
33. ḥâl: (Ar.) annenin erkek kardeşi, dayı. s. 256
34. ḥâlât: (Ar.) babanın kız kardeşleri, halalar. s. 256
35. ḥâle: (Ar.) annenin kız kardeşi, teyze. s. 256
36. ḥalef: (Ar.) babadan sonra gelen oğul, görev zincirinde virinden sonra gelen. s. 256
37. ḥâlet: (Ar.) annenin kız kardeşleri, teyzeler. s. 256
38. ḥâleteyñ: (Ar.) iki teyze. s. 257
39. ibn: (Ar.) oğul. s. 261
40. iḥvet: (Ar.) erkek kardeşler. s. 265
41. ḳarâbet: (Ar.) akrabalık, yakınlık. s. 272
42. ḳardaş: (T.) aynı ana babadan doğmuş veya ana-babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı. s. 272
43. ḳarı: (Türk.) bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce. s. 272
44. ḳarındaş: (Türk.) ḳardaş. s. 272
45. ḳuraba: (Ar.) akrabalar. s. 278
46. ḳurb: (Ar.) yakın, yakınlık, yakın olma. s. 279
47. ḳurba: (Ar.) yakın, akraba. s. 279
48. ḳurbet: (Ar.) yakınlık, akrabalık. s. 279
49. neseb: (Ar.) nesil, soy, sülale. s. 291
50. nesl: (Ar.) nesil, kuşak, soy. S. 291
51. oğul: (T.) erkek çocuk. s. 293

52. oğlan: (T.) erkek çocuk. s. 294
 53. Şulb: (Ar.) döl, soy. s. 309
 54. Şulbî: (Ar.) birinin sulbinden gelme, kendi evlâdı, ölünün bizzat kendi çocuğu. s. 309
 55. uğt: (Ar.) kız kardeş. s. 317
 56. uğtân: (Ar.) iki kız kardeş. s. 317
 57. uğteyn: (Ar.) iki kız kardeş. s. 317
 58. uğti-hâ: (Ar.) onun kız kardeşi. s. 317
 59. ‘umümet: (Ar.) amcalık, amca akrabalığı. s. 318
 60. ‘usbe: (Ar.) ölenin erkek vasıtasıyla kendisine bağlanan erkek hısımları ve bu hükümde olan bazı kadın mirasçılar. s. 318
 61. üm: (Ar.) anne, ana. s. 320
 62. ümm: (Ar.) üm s. 320
 63. velâ: (Ar.) akitleŐmeden veya azat etmekten doğan hükmi akrabalık. s. 323
 64. veled: (Ar.) çocuk, oğul. s. 323
 65. yakın: (T.) arkadaŐ, dost, akraba. s. 325
 66. yâr: (Far.) dost, arkadaŐ. s. 325
 67. yoldaş: (T.) eş, evlilikte eŐlerden her biri. s. 327
 68. zâ-rağm: (Ar.) ölene kan hısımlığı olan, fakat belirli sehim sahiplerinden ve asabeden olmayan kimse, mirasta belli bir hissesi olmayan akraba. S. 328
 69. zevc: (Ar.) koca. s. 328
 70. zevcât: (Ar.) nikahlı kadınlar, eŐler. s. 328.
 71. zevceyn: (Ar.) karı ve koca. s. 328
 72. zevce: (Ar.) eş, karı. s. 328
 73. zevceteyn: (Ar.) iki eş. s. 328
 74. zû-rağm: (Ar.) ölene kan hısımlığı olan; fakat belirli sehim sahiplerinden ve asabeden olmayan kimse. s. 329

SONUÇ

Türk toplumunda aile kavramı ve aynı zamanda aile iliŐkilerin baŐladığı yerdur. Türk toplumunda aile bağları arasında güçlü bir bağ kurulmuŐtur. Akrabalık bildiren sözcükler dilin temel sözcüğü olarak yerini almaktadır. Akrabalık adları hem kan yoluyla hem de toplumsal münasebetler sonucu görölür. Türk toplumları akrabalık bağlarına büyük önem veren ve aynı zaman akrabalık dıŐında oluŐturulan yakınlık dostluklar da akrabalık kavramını geniŐletmiŐtir. Türklerin sosyal bağlamında da akrabalık bağları üzerinde büyük bir önemi vardır. Türk toplumun yaŐam tarzları hakkında bilgi vermesinin dıŐında, sosyolojik ve psikolojik aşıından da incelenmesi gereken unsurlardan biridir. Çalışmada toplam 74 adet akrabalık adı tespit edilmiştir. Bunlardan 60’ı Arapça, 13’ü Türkçe, 1’i ise Farsçaya aittir. Eserde Arapça kökenli akrabalık adlarının yoğun bir şekilde kullanılması, İslam hukuku ile metnin çok ilişkili olduğunu göstermektedir. Türkçe kökenli kelimeler az sayıda kullanılmıŐtur. Farsça kökenli akrabalık adı ise sadece 1 kez kullanılmıŐtur. Metinde tespit edilen akrabalık adları içerisinde miras ile ilgili olan ‘aşabe, ‘usbe, zâ-rağm, zû-rağm olmak üzere toplam 4 sözcük belirlenmiŐtir.

İncelenen akrabalık adlarının sayısal olarak etimolojik dağılımı aŐađıdaki tabloda gösterilmiŐtir.

Tablo 1: Akrabalık Adlarının Sayısal Dağılımları

TÜRKÇE	ARAPÇA	FARŞA
1. ana	1. ağvâl	1. yâr
2. analu atalu	2. ağvât	
3. ana’na	3. ağyâf	
4. ata’na	4. ağrân	
5. dede	5. ağreb	
6. ebe	6. ağribâ	
7. kardeş	7. ‘allât	
8. karı	8. ‘amm	
9. karındaŐ	9. ‘ammât	
10. oğul	10. ‘ammteyn	
11. oğlan	11. ‘amû	

Tablo 1 (devamı): Akrabalık Adlarının Sayısal Dağılımları

TÜRKÇE	ARAPÇA	FARŞÇA
12. yakın	12. ‘amümet	
13. yoldaş	13. ‘aşabe	
	14. a‘yân	
	15. benîn	
	16. benū	
	17. buṭūn	
	18. ced	
	19. cedd	
	20. ceddât	
	21. cedde	
	22. eb	
	23. ebeveyn	
	24. ecdâd	
	25. erḥâm	
	26. evlâd	
	27. ḥâl	
	28. ḥâlât	
	29. ḥâle	
	30. ḥalef	
	31. ḥâlet	
	32. ḥâleteyn	
	33. ibn	
	34. iḥvet	
	35. ḳarâbet	
	36. ḳuraba	
	37. ḳurb	
	38. ḳurba	
	39. ḳurbet	
	40. neseb	
	41. nesl	
	42. şulb	
	43. şulbî	
	44. uḥt	
	45. uḥtân	
	46. uḥteyn	
	47. uḥti-hâ	
	48. ‘umümet	
	49. ‘usbe	
	50. üm	
	51. ümm	
	52. velâ	
	53. veled	
	54. zâ-raḥm	
	55. zevc	
	56. zevcât	
	57. zevceyn	
	58. zevce	
	59. zevceteyn	
	60. zû-raḥm	
TOPLAM: 13	TOPLAM: 60	TOPLAM: 1

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (1978). *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Ayaz, E. S. (2016). *Manzûme-i Ferâ'iz*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bulut, S. (2018). Gümüşhane İli ve Yöresi Ağzlarında Akrabalıklarla İlgili Adlandırmalar. (Ed. Nadir İlhan). *4. Uluslararası Filoloji Sempozyumu Tam Metin Kitabı* İçinde (s. 452-464). Elâzığ: Asos Yayınevi.
- Ersoy Yazıcı, H. (2011). Başkurt Türkçesinde Aile ve Akrabalık İsimlerinde Kullanılan –y Biçimbirimi. *Türkbilig*, 0(21), 87-112.
- Gömeç, S. (2002). *Dîvânü Lügâti't- Türk'te Akrabalık Bildiren Terimler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gül, B. (2016). İbni Mühenna Lügati'ndeki Moğolca Akrabalık Adları. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 0(224), 209-217.
- Karahan, L. (2009). Türkçede Dinî Anlamlı Bazı Kişi Adlarını Ekle Değiştirme Geleneği. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 17-24.
- Köknel, Ö. (1981). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Koç, F. (2020). Hacı Bektâş-ı Velî'nin Eserlerinde Geçen Akrabalık Adları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(2), 266-280.
- Koç, F. (2020). Karışık Dilli Eserlerin Fonetik Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 55-68.
- Türk, O. (2021). Hamzaname'nin 72. Cildinde Yer Alan Arkaik Kelimeler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi - Journal of Academic Language and Literature (Hikmet)*, 7(15), 135-148.
- Telli, B. (2020). Tarama Sözlüğü'ndeki Akrabalık Adları Üzerine Bir İnceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 6(22), 139-156.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yavuz, S. (2013). Türkiye Türkçesi Ağzlarında Akrabalık Adları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 71-91.